



Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
Oslo

Deres ref: 17/868

Oslo, 12. juni 2017

Høringsuttalelse til «Overordnet del – verdier og prinsipper»

Vi viser til brev fra Kunnskapsdepartementet av 13. mars 2017 om overordnet del - verdier og prinsipper (ny generell del av læreplanverket). I tillegg til denne høringsuttalelsen oversender vi våre forslag til konkrete tekstendringer i overordnet del i et eget vedlegg.

Bakgrunn

Grunnopplæringen skal gi elevene kunnskaper i fagene, men den skal samtidig utvikle elevene som individer og samfunnsborgere. Ved å vektlegge begge elementene i videre fornyelse av Kunnskapsløftet, unngår vi et instrumentelt syn på fag, skole og utdanning. Det enkelte fag og kunnskap har egenverdi i seg selv, og norsk skole har en viktig oppgave som kulturbærer og ramme rundt elevenes identitetsutvikling.

Norsk Lektorlag setter pris på muligheten til å komme med innspill, og vil berømme departementet for å ha lagt seg i selen for en inkluderende prosess i denne saken.

Vi støtter intensjonen bak læreplanrevisjonen. Vi deler statsrådets syn om at den generelle delen av læreplanen er moden for endring, og at en sammenslåing av grunnleggende rammedokumenter vil være enklere å forholde seg til. Bedre sammenheng mellom generell del og fagenes læreplaner trengs også.

Overordnet del ingen blankofullmakt for timekutt i fag

Departementet må være tydelig på at overordnet del ikke gir hjemmel for ikke-faglige aktiviteter og timekutt. Dagens generelle del har av enkelte skoleeiere og skoleledere blitt misbrukt for å kunne rettferdiggjøre timekutt i fagene. Det arrangeres ulike «dager» med innhold som ikke har tilknytning til kompetansemålene i fag, under dekke av at aktivitetene gjennomføres med hjemmel i generell del av læreplanen. NIFUs rapport 2016:26¹ dokumenterer at timekutt-praksisen dessverre er utbredt, noe som gir elevene færre undervisningstimer i fagene enn det de har krav på. Derfor er det vesentlig at ny overordnet del klart slår fast at den ikke er noen blankofullmakt til alternative «opplæringsdager» uten faglig innhold knyttet til kompetansemålene i fagenes læreplaner. Dette bør stå eksplisitt i dokumentet, men er ikke tatt med i departementets forslag. Dette kan omtales i forordet.

¹ NIFU-rapport 2016:26. Får elevene den opplæringen de har krav på? Kartlegging av undervisningstimer med kvalifiserte lærere i videregående opplæring. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2425531>

Overordnet del kunne vært enda tydeligere

Norsk Lektorlag mener at overordnet del stort sett er god. Enkelte steder er den noe overtydelig og belærende, eksempelvis om hva som ligger i ulike verdier. Samtidig kan vi se nytteverdien, kanskje spesielt for nyutdannede eller ferske lærere med annen yrkesbakgrunn, som ikke har tilegnet seg den skjulte kunnskapen som finnes i skolesystemet om skolens dannelsesoppdrag. For disse vil overordnet del kunne være en viktig skriftliggjøring som gir verdimeisig ryggdekning for utøvelsen av yrket.

Kommentarer til språkdrakt og form

Et verdidokument for skolen trenger språk og ordvalg som kan løfte og inspirere lærere og lektorer til å treffe de rette verdivalgene og være gode veivisere og allmenndannere i skolehverdagen. Samtidig bør teksten være poengtert, og så kortfattet som mulig. Vi ber departementet vurdere å innhente eksperthjelp fra akademia når teksten på ny skal gjennomgås på bakgrunn av høringsinnspillene. Vi mener at språket med hell kan strammes inn, og tror at retorikere, filosofer og profesjonelle forfattere kan bidra til å gjøre teksten mer inspirerende og forståelig for alle som skal bruke den.

Skal teksten være forståelig for elever?

Det er for oss uklart hvorvidt overordnet del skal kunne leses og brukes av elever. Hvis departementet ser for seg at det kan være situasjoner hvor elever skal lese denne, krever dette at dokumentet forenkles og tilpasses denne målgruppen. Enkelte av våre medlemmer har gitt tilbakemeldinger om at de ikke tror elever vil forstå teksten. Et alternativ kan være å utarbeide ulike versjoner tilpasset ulike aldersgrupper av elever. Vi har tentativt skrevet inn elever som en hovedmålgruppe i forordet.

Videre mener vi at en konsekvent og god begrepsbruk er en forutsetning for at et slikt dokument skal fungere. I forordet skriver departementet at en vil bruke begrepet lærere om alle ansatte i skolen. Vi foreslår at dette snevres inn til alle pedagogisk ansatte.

Utydelig og svak elevrolle

Norsk Lektorlag mener at departementets forslag til overordnet del i for liten grad beskriver elevens medansvar, og mangler definerte forventninger til elevene. Dette er bedre beskrevet i nåværende generell dels passus om «det arbeidende mennesket»: *«God undervisning set læring i gang- men læringa blir fullbyrda ved eigeninnsats frå eleven. Elevane byggjer i stor monn sjølve opp sin kunnskap, opparbeider dugleik og utviklar haldningar (...) Opplæringa må derfor fremje evna til flid og til å gjere seg umak».*

Skolen skal kunne kreve noe av elevene, og elevenes plikter bør økes gjennom opplæringsløpet. Medansvar nevnes kun for punktet om et godt læringsmiljø. Elevenes ansvar, spesielt når det gjelder orden og atferd, bør framgå tydeligere, slik at overordnet del kan brukes som støtte for lærere og rektorer som daglig må - og skal - stille krav til elevene. Tydelig progresjon i opplæringen skal være et viktig prinsipp for fornyelsen av læreplanene i fag. På samme måte bør det være progresjon i hvilke krav som stilles til elevrollen. På den måten kan en få en bedre overgang over i et utdannings- og yrkesliv som etterspør unge voksne som kan ta sitt medborgeransvar på alvor.

Vi mener overordnet del i for stor grad legger opp til en passiv elevrolle, og har flere steder i teksten foreslått språklige endringer for å synliggjøre betydningen av en mer aktiv elev. Eksempelvis under punkt 1) opplæringens verdigrunnlag foreslår vi følgende endring:

«Gjennom opplæringen skal elevene tilegne seg verdier som gir retning for deres liv, og de skal utvikle seg til å bli kloke og handlekraftige samfunnsborgere».

Departementets forslag lød:

«Gjennom opplæringen skal elevene tilegne seg verdier som gir retning for deres livsutfoldelse, og de skal forberedes til å bli kloke og handlekraftige samfunnsborgere».

Elevenes dannelse er en utviklingsprosess som skjer gjennom hele skoleløpet, i den enkelte elev, i møtet mellom elevene, og i elevenes møte med skolen. Da må det ansvaret elevene har for seg selv og for hverandre bli tydeligere. Overordnet del inneholder mange formuleringer om hva skolen og lærerne skal gjøre, men vi savner en tydeligere påpeking av det ansvaret familien, eleven selv og samfunnet har for å danne karakterstyrke og bygge holdninger.

Det må fortsatt være slik at de foresatte har hovedansvaret for oppdragelsen, mens skolen følger opp med utdanning og dannelse. Verdier og holdninger utvikles i det enkelte barnet eller den enkelte ungdommen. Skolen er en viktig aktør, men flere må bidra. Elevenes foresatte og elevene selv har et vel så viktig ansvar for at de utvikler seg som aktive, bevisste og handlekraftige borgere. Dette kunne kommet enda tydeligere frem i dokumentet.

Skoleeierrollen er for utydelig

Norsk Lektorlag savner en tydeliggjøring av skoleeiers rolle i overordnet del. Vi mener skoleeiers viktigste oppgave er å legge til rette for at rektorer og lærere får rom til å utøve faglig skjønn. Dette bør omtales under punkt 3.3. om profesjonsfelleskap og skoleutvikling. Vi erfarer daglig at enkelte skoleeiere innskrenker det faglige skjønnet, gjennom eksempelvis å detaljstyre undervisningsmetoder, samt ved å innføre unødvendig rapportering.

Skolens relasjoner til resten av samfunnet må framkomme

I finske læreplaner framkommer skolens koblinger til andre samfunnsinstitusjoner og næringsliv på en god måte. I forslag til ny overordnet del ser vi få eller ingen koblinger mot eksterne institusjoner. Skolen framstår i for stor grad som en øy - avsondret fra resten av samfunnet.

Hvilket kunnskapsbegrep skal ligge til grunn for norsk skole?

Norsk Lektorlag mener at kunnskapsbegrepet ikke er godt nok definert i forslaget til overordnet del. Under punkt 2.3. Kompetanse i fagene defineres kunnskap slik: «*Kunnskap innebærer å kjenne til og forstå fakta, begreper, teorier, ideer og sammenhenger innenfor ulike fagområder og temaer*». «Å kjenne til» mener Norsk Lektorlag innebærer et lavere kunnskapsnivå enn at man kan noe. Vi foreslår å erstatte «å kjenne til» med «å kunne».

Her bør Kunnskapsdepartementet være mye tydeligere, og benytte anledningen læreplanfornyelsen gir til å presisere hvordan kunnskap bør - og skal - defineres i norsk skole. Vi forutsetter at departementet vil få inn dette i den endelige forskriftsteksten.

Kompetansebegrepet som legges til grunn, kunne også vært tydeligere. Vi mener at kompetanse handler om at kunnskapene allerede er tilegnet, ikke at en elev hypotetisk sett «kunne» ha tilegnet seg kunnskaper og ferdigheter, og slik sett har «kompetanse». Derfor ber vi om at «tilegne seg og» strykes. Dersom man med «tilegne seg» mener evnen til å «lære å lære» kan man heller uttrykke det mer konkret. Samtidig støtter vi departementets presisering i begrepsavklaringen om at kompetanse også innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning.

Grunnleggende ferdigheter og tverrfaglige temaer - i fag der det er relevant

Det er viktig å beholde de grunnleggende ferdighetene, og det er fornuftig å integrere disse i kompetansemål i fag, på fagenes premisser, der det er relevant. I stortingsmelding 28, står nettopp dette:

«*Ferdighetene skal fortsatt integreres i kompetansemålene i fag, på fagenes premisser, der hvor det er relevant*»².

Det samsvarer imidlertid ikke med første setning i tredje avsnitt under punkt 2.4 «Grunnleggende ferdigheter i overordnet del»:

«*De grunnleggende ferdighetene hører hjemme i alle fag, men på hvilken måte avhenger av fagenes egenart*».

Vi mener departementet ikke kan legge til grunn at skoleledere og lektorer i en hektisk hverdag skal gå tilbake til stortingsmelding 28 for å finne ut av anvisningene om hvordan arbeidet med de grunnleggende ferdighetene er tenkt. Dermed er det vesentlig at ny overordnet del følger opp stortingsmeldingens tydelige intensjoner på en god måte. Det er ikke gjort her.

Under omtalen av grunnleggende ferdigheter i punkt 2.4. står det at «*Ulike fag har et ansvar for forskjellige*

² Stortingsmelding 28, side 31: Fag – Fordypning – Forståelse — En fornyelse av Kunnskapsløftet
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>

sider av opplæringen i digitale ferdigheter». NLL ønsker at departementet finner en tydeligere formulering og plasserer hovedansvar for digitale ferdigheter i ett fag.

Prinsippet om faglig relevans skal også gjelde for de tverrfaglige temaene, slik det også presiseres i Stortingsmelding 28:

«Det er imidlertid en forutsetning at de tverrfaglige temaene kun skal inngå i de fagene hvor de er en sentral del av det faglige innholdet.³»

Dette må framkomme av innledningen i 2.6. Tverrfaglige temaer:

«Skolen skal legge til rette for læring innenfor de tre tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling i de fagene hvor det er relevant.»

Nærmere kommentarer og innspill til enkelte deler av forskriften

Vi velger å fremheve noen sentrale poenger i deler av overordnet del som Norsk Lektorlag ser som spesielt viktige for skolens virke:

Til punkt 1.2. Kultur, identitet og mangfold

I omtalen av nasjonale minoriteter mener vi «bevissthet om» er for uforpliktende. Vi foreslår å erstatte dette med «Dette må det skapes kunnskap om og forståelse for i skolen». Undervisningen bør handle om de bidragene vi har fått fra minoritetsgruppene til kulturarven.

Til punkt 1.3. Kritisk tenkning og etisk bevissthet

Norsk Lektorlag mener denne delen stort sett er god, og at det er viktig at temaet er inkludert i overordnet del.

Vi foreslår å legge til begrepet «perspektiver», fra humanioras metodologiske verktøykasse, i denne passusen: «Opplæringen i fag skal gi elevene en forståelse av kritisk og vitenskapelig tenkning slik at de kan søke sannhet og forståelse gjennom å beskrive, tolke og forklare virkeligheten ved bruk av teorier, perspektiver, metoder, argumenter og bevis. Opplæringen skal skape en forståelse av at metodene for å undersøke virkeligheten må tilpasses det man ønsker å studere, og at valg av metode styrer det man finner ut.» Vi mener at overordnet del bør inkludere et bredt metodesyn, basert på flere ulike vitenskapelige retninger, tilnærminger og fagtradisjoner.

Til punkt 2.3 Kompetanse i fagene

Gitt skolens overordnede hensikt, læring og kompetanse i fagene, mener vi at denne delen bør flyttes fra 2.3 til 2.1, til før avsnittet om sosial kompetanse. Vi viser for øvrig til kritikken ovenfor av kunnskapsbegrepet som legges til grunn.

Til punkt 3.1 Prinsipper for skolen praksis - tilrettelegging

Norsk Lektorlag mener elevenes plikter må komme tydeligere fram i punkt 3.1. Ved økt alder og modenhet bør skolen stille større krav til elevene. Dermed bør økte plikter gjennom opplæringsløpet være en del av opplæringens overordnede del.

Under punkt 3.1 kan vi lese at «Vurderingens formål i opplæringen er primært å fremme læring.» Dette kan leses som at departementet undergraver det faktum at vurdering har flere funksjoner.

Standpunkt karakterer/slutt karakterer er grunnlag for opptak til studier, og viser arbeidsgivere og samfunnet for øvrig hvilket nivå eleven har oppnådd i de ulike fagene. Karakterene kan også brukes som en indikasjon for veiledning til videre yrkes- og/eller utdanningsvalg. God vurderingspraksis er en vesentlig del av skolens samfunnsansvar.

³ Stortingsmelding 28, side 38: Fag – Fordypning – Forståelse — En fornyelse av Kunnskapsløftet
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>

Til punkt 3.3 Profesjonsfelleskap og skoleutvikling

I denne delen beskrives læreren som «en rollemodell som skal skape trygghet, og løse elevene i deres ferd gjennom opplæringen. Læreren er avgjørende for et læringsmiljø som motiverer og bidrar til at elevene lærer og utvikler seg». Vi mener dette er en noe uheldig sammenligning. Læreren som løs gir lett assosiasjoner til en ung elev. Vi savner tilsvarende sammenligninger eller bilder i teksten som også kan gi assosiasjoner til voksne elever ved slutten av grunnopplæringen.

Videre opplever vi deler av punkt 3.3. som en konstatering av selvfølgeligheter. Eksempelvis: «Profesjoner har et felles verdigrunnlag og en felles forsknings- og erfaringsbasert kunnskapsbase. De forvalter et ansvar for å utøve skjønn i komplekse spørsmål.» Dette kan oppfattes som nedlatende og belærende, gitt at lærerne er en av hovedmålgruppene for teksten.

Norsk Lektorlag savner omtale av betydningen av fagkunnskap, og at jevnlig oppdatering av denne er et grunnprinsipp for profesjoner. Derfor foreslår vi følgende tillegg: «Dømmekraften utvikles også gjennom refleksjon over egen praksis, og utøvelse av profesjonelt skjønn skjer både individuelt og i felleskap med andre. Faglig dømmekraft forutsetter også jevnlig faglig oppdatering. Å utvikle lærernes kunnskapsbase må være et kontinuerlig mål for skolen. Kompliserte pedagogiske spørsmål har sjelden sikre svar.»

Navn på forskriften

Norsk Lektorlag støtter navneendringen fra generell del til «Overordnet del – verdier og prinsipper.» Vi mener navnet henviser godt til hierarkiet av plandokumenter, og hvilken rolle forskriften skal ha.

Overordnet dels verdi ligger i bruken av den

Verdiløftet som ønskes for og av skolen, skjer bare om menneskene som arbeider i skolen, elever, lærere og ledere, selv skaper det. En ny plan – en overordnet del med verdier og prinsipper- kan være et godt utgangspunkt, om den utformes slik at den leses, videreformidles og diskuteres. Departementet har planlagt at læreplaner i fag skal fastsettes minst ett skoleår før de tas i bruk, for at hele skolesektoren er beredt på endringene. Også en ny overordnet del trenger å «arbeides inn» i skolens hverdag. Den må med jevne mellomrom være tema for planleggingen ved at ulike fag-grupper og avdelinger gis anledning til å fordype seg i relasjonen mellom overordnet del og læreplaner for gjeldende fag. Slik økes sannsynligheten for at forskriften blir brukt i praksis.

Med vennlig hilsen



Rita Helgesen
Leder
Norsk Lektorlag